

Chapter - 7

993

प्र० : २ :

प्रकरण : ७:

नायकांडित्य

नवनाय: नवनायोग्यमनी ऐमनी गङ्गतरी याय हे वेळा १. वालिनाय २. मत्स्ये-इनाय ३. गोरज्जनाय ४. गालिष्टीनाय ५. यपेनाय ६. चौट्यीनाय ७. जवांदेश्वनाय ८. भुजनाय ९. भर्तुलरि के भरथरी १०. शोभीवंदनाय.

वा। प्रत्येकनु अवनयरित्वात्मक सांडित्य के भजनो लिये -

प्रमाणुषध्यमांडित्य १५८ व्य नयी. ऐमना। सव्ये ऐतिहासिक रीते सतोपकारक गङ्गी यकाय ऐमी हकीकतो भजती नयी. केटलाऊं चरित्वात्मक सांडित्य भले हे, ऐमां पछु ऐतिहासिक सत्यो ज्ञानाय १५८. ऐले केवल लिक्या, लोकक्या। अरे भजनोऽपै लोडकठमां वहेत्वं सांडित्य धारा। आपी हे, नवनायनो के थोडोक परियय याय हे ऐमी दृकी रेखा नीये नापी हे।

आलिनाय: नायपयना। सर्वप्रथम आयाय तरीके ऐमनी गङ्गतरी हे। विना ऐक अवतार सभी ऐमनी नायपयीओ यानाह अषुनग करे हे। नयी ऐक भान्यता। प्रथलित यह हे के लिन पोते ज नायपयना आयाय हे।

मत्स्ये-इनाय: भीननाय के भठंदरनाय तरीके शोभीनायना शुद्ध -

मत्स्ये-इनाय प्रसिद्ध हे। यो यां थोडिस्तन यवलोकिते शरना। नायपी पछु ते जालीता हे। नेपालमां ऐमनु शुद्धस्थान हे। लिक्या प्रमाणु तेषे वालिनाय पासेपी शिक्षाप्राप्त उरी हे। आर वर्ष सुधी कामड़ै; याचाय; यां नारीवधनमाँ वे रहेला ने ऐमना। यिज्य गोरज्जनाये वे वधनमर्यी ऐमने छोड़ाव्या ला ऐमी क्या हे। या सव्ये राजस्थानी असरवाणी ऐक भजन भठंदरनायना। नायपी नोंधायु हे।

જલ કુ ચાહે મળ્યાંની, જ્ઞાન કુ ચાહે મોર.

સેવક ચાહે રત્ન કુ નો અર્થત્વત ચન્દ ચકોર,

થો સ્વારથ કો અબડો, સ્વારથ છોડો ન જાય,

જ્ઞાન ગોરથ તિરપા કરી, મળો મનનો સમજાયો જાય,

જોગી ચોઈ જોગી રે, જુખતરણે ઉદાચ,

તાત નિરનષ્ટ પાઠ્યા, થો કહે મળ્યાંદરનાય.

મળ્યાંદરનાયનું એક ભજન ગુજરાતમાં ભજનમણીઓમાં કચારેક ગલતું હોય છે:

"અમન મન પાણી ભરતી પાણીયારી રે હો હો છ.

ભરતી સંઘાદેરી, અમન મન પાણી ભરતી પાણીયારી રે,

લબ કરી કેઢેર ઊન રહી વન્દા અમ કરી ગાયરધા રી,

લબ ચાદ સંગ શાબદ સુ ઝુરે, તો ઊન મન પુષ્પટવાલી. —સમજમન

અગમ ડોટું ફડા પાણી વન્દા,

ડોલ કુવા બીજે ડાલી રે... હો... હો.

છેલો સારીને ભરે જલ પાણી, તો જીલ્લા જોત દરશાલી—સમજમન

સરણે સરણી મલી ચાહેણી વન્દા, તુરત સુરત પાણીયારી રે,

હણીમળીને ભરે જલ પાણી, તો પિલન્દા લાગી તાણી—સમજમન

દૂર મત છોડો દૂધજા રાણી વન્દા, કુદુંધ નંદદ ચટારી રે

મારી એક લાત ઉટાઈ સસરે કુ તો ભાગી ચાસુડી ઠગારી—સમજમન

અધર તખત પર આસના ઉત્તરા વદા, અધ્યર એસે અટારી રે

કહે "મળ્યાંર" સુણો જતી જોરણા, કોણ પુરુષ એણ નારી—સમજમન"

ગાણ્યાનાય જોરણાયા લિખ્ય તરીકે ગાણ્યાનાય કે જૈનીનાયે

સમરવામણ જાયે છે. એનો સમય બારમી કેરમી શતાબ્દીનો કેલાકાના

મતે છે.

શ. જોરણાય વેન્ડ મિડીલ ટિન્ડ મિસ્ટિલિય—ડૉ. મોહનલિલ

: લાણોર ૧૯૩૭: પરિચિત ૫૦૦. ૨.

ચર્ચણાયઃ પ્રાલ્લિ કુલમાં ચર્ચણાયનો જન્મ હે. કેટલાક બેમને ગોરખનાયા, તો કેટલાક બેમને બાળનાયા શિખ ગણે હે. ચર્ચણાયનું નીચેનું સજન મુખો: ૨

બેક કાવાલ પટા બેક સેલ પટા, બેક વિલક જનેઉ લખક લટા,
જથું લહી દીલટી પ્રાણ પટા, તથ ચરપટ ભૂલે પેટ નટા ।
જથું આરેણી કાલ પટા, તથ છોડી જાઓણે લટા પટા.
સુછિ સિખની સુછિ પતિની હસ જણ મહિ કેસે રહ્યા,
અણી દેણત, કણી સુનણ, મુખ સો કણું ન કહેણા
ખક્કે આગે ઢોતા હોઈ રહુ ધોક નાગે મદકીના
ગુરુ ગાગે શેલા હોઈયો બેદા વાત પરબીના,
મન મહિ રહેણા લેદ ન કહેણા બોલિયો નમૃત વાની
અગલા અગન હોઈયા જૌધૂ જાપ હોઈયા રૂપાની
ઇહુ ખેદાર કટિકો કી વાડી નિરાય નિરાય પગુ પરના
ચરપટ કહે સુનહુ રે સિધો હઠ કરિ તમું ન છિ કરના,
જાણિ તે નજાણિ હોય વાત તૂ કે ઘાણિ,
થદે હોઈયા લાલુ હોઈગા ગુરુ હોઈયા હાન
મદત ગાં વાહરિ નદાનું કી લૂલિયો ચરપટ વધા,
આ ભજના ઉપદેશાત્મક મણો ધ્યાન પેયે હે.

ગોરખનાય: ભક્ત પુરષના નમથી પુસ્તિધ્ય થયેલા ગોરખનાય ગોરખનાયા
શિખ હતા, બેમ કહેલાય હે. સિથાલકોટા રાજા ચાલિબાળનો બે
પુરુ હોવાની દત્કયા હે.

જાલદૈ-દ્રાનાય: ગોપીબદના ગુરુ જનાદે-દ્રાનાય તે જાલદરનાય હતા બેના
નેમા ઉલ્લેખો હોય બેના ભજનો મળે હે. કયાત્મક ભજનોને ચદર્લમાં
ગોપીબદના ઉલ્લેખમાં જાલદરનાય વિષે વાગ્ય પોડી ચચ્ચે કરી હે.

સર્વહરિ, સર્વનાથ કે લરથરી અને ગોપીયદનાયનો પણ કાંતમક
ભજનોથી માગળ ઉલ્લેખન યાં જયો છે એટલે વિસ્તારભયે વહીં વિશેષ
યચ્ચ કરી નથી.

ગોપીયદના નામનું એક ગુજરાતી ભજન છે, જેમાં સર્વહરિની
કૃથાના જાંબો સંમિક્રિત યાં જયો છે:

"બાજ દેર લાગી રે જોગચર, જુપ્ત ભયા રે કેરાણી — ૨૫

હસ્તિ બી ઠોડ્યા, જુદુ મેં બસલિ બી ઠોડી,

માયા મતલણ મેલ્યા ત્યાગી રે આજ....

શેજ તરાયુને ગુરુજ દોખયા પણ ઠોડ્યા,

ઠોડી છે ટિગલાબતી રાણી છ, આજ.....

બાર બાર બરચ ગુરુજ બનબાસ દેવ્યા, દેરમે બરસે કાયા ત્યાગીણ. આ

ગુરુને પરતાએ રાજાણોપીયદ બોલ્યા, જનમયરણની સે બાળી.. આજ..

આજુ જ નાત્મકયાના જાંબો પ્રશ્નાખતુ" રાણી અમને મલ્યા —

ગોરણા ય"પણ એટલું જ લોકપ્રિય છે:

"રાણી અમને મલ્યા ગોરણાય, મલ્યા ગોરણાય અમને મલ્યા શંખ રે નાય,

સમેર ગૂડામાં એક તપસી બેઠો, હ દેખર તેરો નાય છ.

હ બાબો રે અમને અમર કરે રે, શિર પર ધરસે હાય.. રાણી અમને

મોતિયું લીતારીને મોહુમાં ધરિયાને કાનમાં મુદરા નાયી છ.

સોનેરી વાધા તારા અગથી ઉલ્લયા તો, ઓરી ઝડો લીધા હાય..

રાણી અમને,

આજુ શિખરને પહાડમાં રે મલ્યાની પણમ કેરાણ નાય,

દોકા કાળાયાની જન્મારાં ને, દીપક રાણ્યાની મણ્ય—રાણી અમને

માદાનો વારો ને, મમતાને ઠારોને, રાણા કરે જોગાનાય છ,

ગુરુને પરતાએ બોલ્યા રાજા "ગોપીયદ", કીધી અગમ કેરી નાય...
રાણી અમને..."

—અં ભજનમાં "પણ કેરા નાય" કેવો ગોરખાયને માટેનો ઉલ્લેખ થે પુરીયમ ભારતના હતા એમ દરાવે છે.

ગોપીયના શુદ્ધ તરીકે ગોરખ કે જાતધર થે પુસ રહે છે. "મુને હારે દેવો જાને રાજા ભરયરી છ" માં મે ભજનમાં "જાતધરનાયના થરણમાં ર છ, જાણ ગોપીયદ દાય રે" —એમ ઉલ્લેખ છે. મે ભજન ગોપીયદ-કુ બધુનુ કે ભરયરીનુ લેણું ગે પણ પુસ કે વસ્તુ સ્વિધતિ ગમે રે હોય પણ ગે ભજન બનેના અનપ્રસંગોને સ્વર્ગીય લેણું લોડકઠમાં વહેણું રહ્યું છે એ હકીકત છે.

નાયપદ્યો બોળીયો રાજસ્થાન અને પણાય તરફ પોતાનો પ્રચાર કરતા હતા ઐં મુનાન છે. ઉપરાત કેની ભાષા શુદ્ધ ડિગલ હતી નહીં; એમાં પણાયી થે અનાય આદિ પ્રાચીન ઉત્તર-ભારતીય બોલીમાંનું — દુભિશ્રાણ છે. "ગોરખાયાની" ના સાંઘાતીત પદો એની પ્રતીતિ કરાવે છે.

શિદ્ધ નાથોના ચાલિત્યમની ભાવનાઓ ડિદી, શુજરાતી આદિ ભજનમોદ્દી સમિતિત થયેલી છે. ઐનું ફંડાત નીચેના અવતરણો — પરથી મળી રહે છે:³

1. યહ સંસાર કુલધિકા પેત, જ્યે લંગિ અબે તત લાય ગેત
અન્યાન હેણે, કાન સુણૈ, જૈદા વાઢે વેસા લુણે—જાતધરનાય.
2. રાબલ રેને ચાલે રાહે, ઉલટી લટરિ સમાવેદાન.
3. મારિયા તો મન મીર મારિયા, તુટિયા પવન લદાર
સાધારા તો પથ તત ચાલિયા, ચેઈયા તો નિરાજન નિરાકાર
—ઘોરણીનાય.
4. સંગો નહીં ચંચાર, ચિત નહીં આવો પેરો
નૃસથ હોઈ નિસ્કા હરિય મેં હાસ્યો કષેરો—કષેરો પાણ.

3. "દિ-દી કબિતા મે બોગ પ્રબાહ", નાગરી પ્રચારણી પત્રિકા —

ભાગ ૧૧ બેન્ડ ૪ પૃષ્ઠ ૩૬૮ તથા ૪૦૦-૨.

५. अरपट चीर युक्त भन कथा, जिस यमाली करना।
केवली करनी करो गवध, नहूं ज्ञानि न कोइ मरना। —
अरपटनाथ
६. डेवल सबे द्विसतरी, चप जर्वे देखा। जोइ
नाई रेढी यहु अद्वे, सेढी मिले न कोइ — डेवलनाथ
७. पाताल की भीड़की लकास ज्ञान वाले
यह चूरज मिले तडी गम जमुन जीव नाले — अरीभनाथ

ગોરખનાથ:

નાથપથમાં ગોરખનાથ, નાથ નાથમણા એક છે. જેમનું સાતપ્રેદાયિક ને લિધ્યાતિલક્ષી નવસક્ષકરણું નાથપથીમોમાર મનન્ય કોપાણું છે. અહીં તો જેમની "અલઘ" જ્ઞાનવતી સજનવાનીનો જ આપણે પરિચય સાધવાનો છે.

"અલઘ" નાથપથીનો લિક્ષા સમયે ને જ્ઞાન હેડે છે તે જીતોને અલઘની સૌંદર્યી ગોરખનાથમાં આવે છે. જેમાં ગોપીબેદ, ભરથરી, ગોરખ અને મેનાથતીની ઉદ્ઘાટક સજનવાની વહે છે. રાજસ્થાન ને માળવામાં ગાવી અલઘણાન ગાતી મહાલીનો જાણીતી છે. ગુજરાતમાં પણ આવી મહાલીનો છે.

ગુજરાતને ગોરખનાથ સાથે સજનવાણીયી^૧ છોડતા નાંતો એ ક્ષયાયો છે. એની સજનકુલિષનો ઉંગમ નાથપથ હોવાથી એ પથની અને ગોરખનાથના અભનતી ચર્ચા કરવી આપણાં શક છે. જ્ઞાની ગોરખનાથ એ નાથ સાતાછ્યની અસર કબીર અને ઉદ્ધીરપથી અનુયાયીનો પર પણ પણી છે એ રીતે સમગું સારતની શેતપરપરાને ગોરખવાની સાથે રીખો ચા અઠકતરો પણ વ્યાપક ચર્બધ છે. એ અસર ગુજરાતે પણ જીતો છે.

ગોરખનાથના જન્મ, મૃત્યુ અને અભનયર્દી સંવધી પણો નાદચિલાદ
પણો છે અને એ વિષે પણું પણું છે.^૨ કેટલાંક અયોધ્યા બાચપાસાં પ્રદેશને તેમનું જન્મસ્થળ અણે છે. કોઈ પરિચય સારતને, તો વળી કોઈ હિમાચલ પ્રદેશના ગોરખપુરને જેમનું જન્મસ્થળ ગણે છે.

- *. સારતીય દાટકથાયોમાં શ્રી ગોરખનાથ સંબલ્યામંક એ સર્વચિત્તભાન - ભાનનામાં આવે છે. તે મહત્વચૈક્ષનાયના પુત્રિદ્વા-દ્વારી હતા એને ગોરખા રાણીના ચરકાંક ચેત હતા. મહત્વચૈ-કુનાયથી રસ્તિત નેપાળ રાણીને અનેક વધનીની તપદસ્યયથી હેઠે પોતાના ચરકાંક નીચે મેળવ્યું હતું. એ પણો વધે મહત્વચૈક્ષનાયન ચિંબયદ ગુજરું કર્યું હતું. તિથ્યાતી જન્મસ્થળના આધારે ગોરખનાથ જીક પૌઢાં બાળગર હતા. એના વધા જ કાનકદા ચિંબો મહી પૌઢા હતા; પણ બારમી શતા બદીના અતમાં સેન વસનો નાચ પત્તો તો શેવનતમારું જણી યદ્યા.
- જેનસાઈકલો પીડિયા એફ રિલીઝિયન એન્ટ જેન્યિકસ સાથે ૬ પુ. ૩૨૮
૧. માધીરે.

મા લિખે એક દંડયા^x પણ ચાલે છે. જુદુ મતસ્વેદનાથ
અયોધ્યાના "જીજી" નામના નગરપટ્ટના પરિષ્ઠમણ વર્ણે નીકળેલા. ત્યારે
એક પ્રાહૃતીના પરે જિલ્લાદેં જવેલા. ત્યારે બેઘે શેર માટીની પોટ
ધરાવતી પ્રાલભીના હું એ નિવારણ માટે ભસ્તું જાપેલી. તે પ્રાલભીને
અનિર્બાધ્યા ભસ્તુંને જાવાને બદ્લે ઉકરડામણ નાશેલી. મા બાતને બાર
બાર જયા હોય, ત્યારે મતસ્વેદનાથ ફરીને એ રૂપો પ્રાલભીને પરે જવા.
પુછ્છા કરતાં બાઈને ઉકરડા પાણેના જાડામણ ભસ્તું નાશેલી જાણીને
તે રૂપો જે જયા. ગદજાન કરીને બાર બધના રેઝલ્ફી બાળકને પ્રાખ
કરી પોતાના જીવન તરીકે મતસ્વેદનાથે તેને ઉઠાયો. જામ ના જિલ્લા
તે બોરધાનાથ તરીકે પ્રશિદ્ધ જવા. મા દંડયાને શૈતિલાસિક દેખાયે
ગોરખનાથ ડોઈ અનાનાથ
પટાવતાં બેમ સમજ રહ્યા હે/માતા-પિતાનું હેતુના હો.

* રાજસ્યાનનાથી દંડયા, બોરધાનાથા એક નાના જાપે છે. જેમાં
પુછ્છ "જુદુ" કે "જુન" છે. કેને જહરપીર પણ કહેલામણ આવે છે. આંકે
તેણું બાળપ્રાભમણ એક રાખેને જાઈ ગવા હતા. ઉત્તર રાજસ્યાનના તે ચાસક
ઓલાનું પણ કહેલાય છે. કારણ તે કેની હેઠલિયતથી તેમણે એક ચુંધ્યો
કયરી છે. એક જનયુદ્ધ પ્રમાણે પૂછ્છીરાજ શોહાદાના તે ચમકાલીન હતા.
દીજી માન્યતા પ્રમાણે તે પોતાના ૪૫ પુછ્છો જે ૧૦ જાણીનાંથી
શાયે મુહૂર્યદ ધોરનીની સાથે ચુંધ્ય કરતાં માર્યા જવેલા.

- રિલીજિયન બેન્ડ કોલોર એક નોંધન છત્તિયા. -

- : ડબલ્યુ કુક ૧૯૩૬:૨૧ નાથારે.

बेक जेनु अनुमान पछु थे के गोरखनाथ लग्जरी ई.स. २०० थी १२०० ई.स. ६२ वर्षानना। कोइ समय विभिन्न थया था। आ। भाटेनु ने प्रभाषु नापवामर बाने थे के नवनाथनी शिखपरंपरामर महाराष्ट्रीय संत झानदेव थया थे, ई.स. १२५२ नासपात्र.आ। "झानेश्वरीशीता" ना सुपुत्रिध्य गायक झानदेव गोरखनाथन। शिख जीनीनाथन। शिख निष्ठिनाथन। इता.: गोरखनाथ-जीनीनाथ-निष्ठिनाथ-झानेश्वर-आ। इन्हें जेट्टे राने-रवरनी पहेली लग्जरी बस्तो यी बड़ीसे वष पूर्व गोरखनाथ थह थया। बोय।

आठवाँ अवधिनाथ ने बाईयनाथ तरीके शृंगारसंक गुरु भानवामर बाने थे। आ। हृष्णने बेक वथ वृक्ष नवनाथनु द्यवी थड़ाय।

५. गोरखनाथ समय निर्णय निषेचन छिन्ही साठित्यन। स्थोधको न। प्रभाषु निर्णय न। पे थे:

१. डो. यलीहुल्ला। संवत् ७२२ भाने थे।

२. २। उक्ष साठित्यायान च. २०२ निर्धारित करे थे।

३. डो. भोजनसिंह द्यमी थी १० भी सहीनो कहे थे।

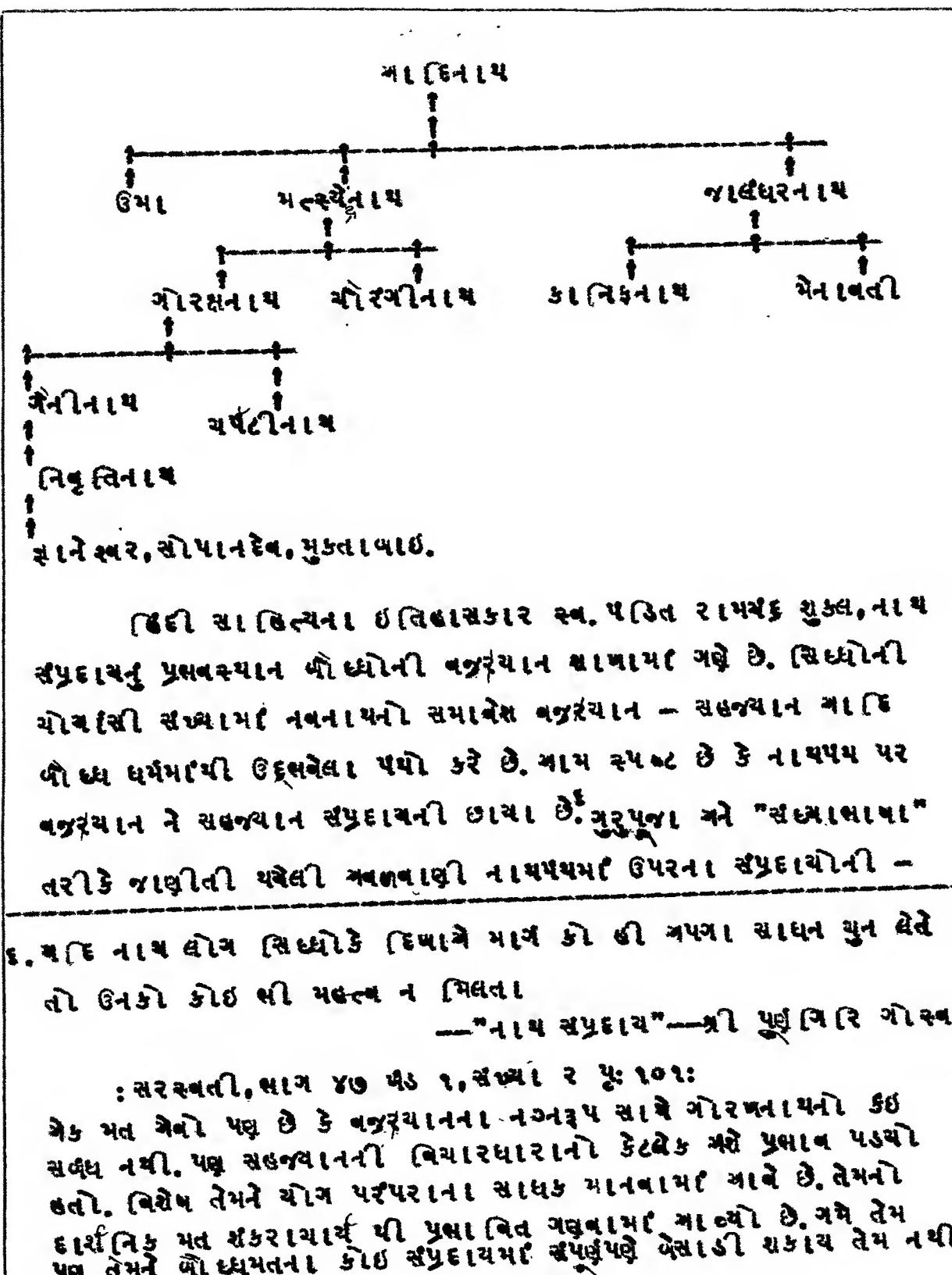
४. डो. बड़धात च. १०५० निर्धारित करे थे।

५. डो. रामकुमार वर्म १३भी सहीनो भद्रसाम बोवातु पुरवार करे थे।

अन साईक्लोपीडिया एक्टानिका पृ० ३२८-३३०। आपार
परथी डो. वर्म गोरखनो समय अनुमाने थे: गोरखनाथके कालनिर्णयमें यह
भी कहा जाता है कि गोरखनाथके बेक शिखका नाम धर्मदाता था।
उच्चने गोदहवी थता वहीमें कनकटे पथका प्रथार कर्त्तव्यमें उिया। यहि
धर्मनाथका उत्तर गोदहवी थता वहीका भद्रसाम भाना। जा सकता है।
इस साक्ष्य से वी गोरखनाथ तेरहवी थता वही के भद्रमें हुने।

-छिन्ही साठित्यका आवोधनात्मक उत्तित्तात

कञ्चमर धर्मनाथने धोरमनाथ तरीके बोलपे थे—१०७
अने धीष्ठोधर दुर्वर पाके बेख्ते भाक्रम स्थापी तप करेलु। त्यो नाक्रम-पठ
दीक्षो उपो—जानीर भणी। कारबु राजामे आ। परया नोया। आ।
शिखो कानकटा कु वष त्यो थे।

— असर इपे नजरे पडे थे. हठ्योजनी साधना अने वे निभिते थे जिक — परिसाधा वे ज रीते नाथपथम। साहित्यभर्त स्थान पालेली थे. आम विकल्पां जवा धर्मपथोभर्त भृत्यान — बन्धुरथान — सहन्यान — नाथपथनी साधना वल्यासपाठ थे.

आम चोयशी सिध्यो वोध्य छला. वे वधा तद्विद्यान। जाणकार छला. अनात्मवादी सिध्यो अनन्ती, देसारनी असारताना सिध्यत्तेने अपनाए थे. वे रीते नवनाथ पढ़ अधी-वोध्य अने अध्योजनी नेवा छला. सिध्यो अने नाथोनी अवनहृष्टिभर्त शून्यवाद अने तर्फः उठिया। लगभग समान ज थे. सिध्यो-नाथोनी साधनानो निर्गुणोपासक अतो पढ़ ज्ञानिकार करे थे. वोध्योनी करुणा — मुहितानी साधनायी वो — संगुणवादीओ पढ़ प्रशान्ति थया थे. आ रीते अनात्मवाद वे भौतवाद के रहस्यवाद्यु स्वरूप अनी रहे थे.

शाकतमतनी प्रसाद पढ़ मत्स्येन्द्रनाथ इवारा नाथपथोभर्त — गोलायो थे^७ "क्षेत्रशन-निर्झुय" वानी साक्षी पूरे थे. ऐमर्म मत्स्येन्द्रनाथ-नो संबध यो जिनीकौल साये साहित्यवादी आव्यो थे. वेद उकीकृत निर्विवाद थे के शाकतप्रशान्तिकामोनो परामर्श सिध्य-नाथ-संत साहित्य पर अयुक्त थे. नाम, यिदु, परमकार लगभग समान अर्थमर्म रेख, शाकत, सिध्य-नाथ अने निर्गुण भक्तो वापरे थे. वाणी जातिपरिवर्ती असेह पढ़ गेलो ज देखते व्यक्ति क्यों थे.

परमतत्त्वना अर्थमर्म शून्य शब्द नाथपदावलीभर्त प्रयोगातो होय थे.

जूती न शून्यम् शून्यम् न जूती वगम अगोयर नैव।
अगम अगोयर वैसा।

६. अस्त्वाकं मत्ते
यतितः सृष्टिं करोति,
यिवः पालनं करोति,
कालः संहरति
नाथो मुक्तिं हृद्दति
गोरक्ष सिध्यान्तं संप्रुद्धं

ગોરખાનીમાં વા. રીતે શુન્યની વ્યાખ્યા મણ છે. અઠ્યોગની દાર્શનિક પરપરાની જાણે જહી પડધો પડથો છે. નાનાદત્ત્વ સાથે શુન્ય સંકળાયેલું છે.

શુન્યવાદીઓ ને રૂપે ઈશ્વરની ભાવના કેવે હે એ રીતે નાયપથી બોને પણ સ્વકાર્ય છે. બેક મત બેબો હે કે બજ્રવાનમાંથી વાં શુન્યને તેમણે સ્વભીકાર્યું છે. પાછાથી "શહચુદ્દકમદ" કહું, નહીં અનાહતનાની સૃષ્ટિ વિસ્તરે છે, અને ઈશ્વરની નોંધિનું દર્શન થાય છે. વા. શુન્યવાદનો ઈતિહાસ ડા. ક્ષિતિભોઈન સેન "દાદું"માં આપે છે:

મહાવાનની સાધનાપણ શુન્યનું મહત્ત્વ અનેક પ્રકારે સુધુ અને ગૈરબર્યસભાર ચેતનાના તત્ત્વ દર્શનનું પ્રેરણ કર્યા છે. આ પણ પૌધ્ય ધર્મના મધ્યકાળમાં જી ધ્યધર્મ બધું ને બધું શુન્યથી સંબંધ્ય થાય છે. બજ્રવાનના યોગ કરે આચારમતાબદ્ધિયોએ તો શુન્યવાદ જ આગળ વધારીને વિરલના પૂર્ણ-તર્ત્ત્વકૃપ ગણી લીધો. પણ તો શુન્યને ઠોડીને સંચારમાં દેખ-દેવતાઓનું પણ કુશ અસ્થિત્ત્વ ન રહ્યું શુન્યથી અતિરિક્ત સર્વ ભાવાર્થ્ય જ રહ્યું. વા. શુન્ય કુમે કુમે અલાય નિરંજન કરી નાયપથીમાંદિ મતોમાં અનુસ્થાન પ્રાપ્ત કરી લીધું. ગોરખાય બાદિ યોગીયોના ચિત્તનમાં એ બિશેષ ને બિશેષ રૂપાન મળતું ગયું. બોધહ-પદ બારપથીઓપણ શુન્યવાદનું સ્થાન પદ્ધતિન ગોરખપૂરુષ છે. ચોચથી સિધ્યોના ઉપદેશોમાં બેક માત્ર શુન્યની જ અનુભગાયાનો વિસ્તાર છે.

ગોરખાય શુન્ય શરીર અનેક સ્થળે વાપર્યો છે. બેનો મર્યાદાયાનિકત્વમાં પરમત્ત્વ, નાના, પરમહાન, પરમસ્વભાવ, પ્રાણરંધ્ર, દશમ દાદર,

૨. સરખાઓ: શ્રી ક્ષિતિભોઈ સેન "દાદું" પાઠું ૧૭૫, વિસ્વભારતી

અધ્યાત્મ, કલકત્તા.
સરખાઓ: શ્રી ક્ષિતિભોઈ સેન, 'મદ્યાચુગાની સાધનાદારી', પરિશિષ્ટા: ૨. પૃ. ૮૭ થા ૧૦૮
અનુ. એચી. ૧૯૮૬/૮૭ સાચાય, કિનુજરાન પ્રેદેશાલા, સ્નોરાપાં દા. ના. ૧૮૭૯

-३ पर्याप्त तथा संख्यार "यह" अमनभृत ने लिखलोड भेजी थाय छ.
आ प्रकारना शून्यवाद्वारे बोरज्मानावे प्रधार अद्यो ने ने भाटे क्षेत्रे -
इयोग्ने भूत्व आप्तु । इभी शताव्दीमर्यादो प्रधार भारतमर्याद पठ
भुक्त्यो.

"बोरज्म लिख्यत्वशुभ्र"मर्याद निरजन स्वद्वयो चाक्षात्कार ज परमस्त्वय
के, नाईनुसंधान पठी लित निर्विभृत भेदी भाया निर्मुक्त अवस्था पाये
छ ने अवस्था धीरे धीरे निरजनद्वयमर्याद लिलीन पठ जाय छ. लिख्यो पछ
निरजन स्वद्वयमर्याद शून्यवावस्थानो अनुसव उभाष्टे छ, स्वीकारे छः

६० ज्ञ, ६१ शुद्ध, ६२ निरजन

आ रीते लिखोपाई भे ड०-८५। नेवा लिखोनी लेम
नायवादीओ पछ निरजनने गहे छ. ऐक भान्यता भेदी पछ छ ते निरजनी
स्वप्नाय तरीके अस्तित्वमर्याद नावेदो^{कृप्ति} नायप्नुदायनो। ज विकास०५
ज छ. भेदी ज रीते पाशुपत लेवे भत पछ विकास पागीने ११५
स्वप्नायना १५मर्याद परिवर्तित थ्यो छ. नेवेन०१५ ज लिखना अर्थमर्याद
पछ जावीता। याय छ.

सविसेप नायप्नयना पुराणकर्ता मत्स्वेङ्काय छ पछ भेदो
स्वेधान्तिक विस्तार अरे शुद्धारो उत्तरार बोरज्माय छ. प्रतिप्रात्मर
भेदो इको वायतो. नाय ते ऐक पुस्तवयादी लंपटनकर्ता पर्योता छ.
योग द्वारा अमुक रसायनयी नायप्नोजीओ उत्तराप्ल०१५ रे ते
रसायनकी शोधनो उल्लेख पतञ्जलि नोये छ. येथी पर्वजिना। काणी
पूर्व पछ नायप्ने छतो लेम लाये छ. नाई अन्नमर्याद औप्य शोधीने लेमायी
८. क०. २। अमुक्यार वया "दि-दी चाहित्यका नावोयनात्मक उतिहाच"

१०. रसायनलिख्यः सात्स उसात्स वाठ को भविष्या, रोडि लेहु^{५. १०६.} नव द्वारमा

उहु उमासि काय। प्रतिष्ठा, तप उन्मनी जोग अपारम्भा।
बोरज्मानी ५. १८

-हैंडिक अमरत्व नायोगीओ पाया है; जेमसनी नवनाय मुख्य है। वे रीते गोरणाय अमर वन्दा है, 'लोकमान्यता' पश्च है ते उन्होंने गोरण महिदरना। फैसला गिरनार पर अने हिमालयमां है।

गोरणायै पहेली वज्ररथानी सिध्ध हता ने पछी शैव यष्टि ग्रन्थ। नेपालमां अने लगती हलकया पश्च है, कदाय वज्ररथान पर शैवसिध्यान्त अने साधनाप्रष्टविकानो प्रब्राव पठयो होय, अने परिष्ठामे वज्रनायी सपुदाय विकसित थयानु कहेवाय है, अने लगतो एक उल्लेख "दोहाकोष"मध्य सरहपा करे है:

"जल विस्तिति विस्तुरी, तत् विशुष्णु चरूम्"
अनु विस्त विस्तुरित यष्टि ग्रन्थ है तेरे सरहपा नायस्त्रप कल्पे है, पश्च आ प्रमाणमां अस्तित्व अस्ति तथ्य है, शैवो अने बीध्योमां योगपरक वानिक शादानप्रदान मुख्य कारण है।

११. वरसदे छन काया पत्तिया, यू कोठ भिरला जोगी-गोरणायानी ५. ६५.
१२. गोरणायानी रथनायोथी ऐवो चूर नीडातो नयी के गोरणाय
पहेली पोते योध्य हता अरे पछी शैव यथा। -जुओः डॉ. कोमलसिंह
-सोलशी "नायपय ओर निर्मुख सतकाये"
५. १०५.

बीजो भत विद्वानोनो ऐवो है के नायपय शैव सपुदायानी ४
एक शाखा है, जुओः डॉ. छिरधम्य - 'हेडी और कन्नडमें भक्ति अ।-दोलम
का तुलनात्मक अध्ययन' ५. ४६.

वास्तवमां गोरणाय द्वारा प्रवर्तित नायपय एक योगमार्ग
हो, डॉ. उत्तरीप्रसाद द्विवेदी ज्ञावे है के गोरक्षनायै एक वहु ज
व्यवसिथा ३५ आयु,

-डॉ. कोमलसिंह सोलकी योजन ५. १०५.

आटेहु तो सर्वसमत है के येमहु नेपालना महायान योध्यमत्तु
शैवमतमां परिवर्तन कर्म उन्होंने -डॉ. उत्तरीप्रसाद द्विवेदी,

"नायसपुदाय", ५. ४२.

ડો. હાર્દીપુણીએ "નાથસ્વરૂપ"માં નોંધે છે : ગોરણાયે -

"શૈવ-પુત્ર લિઙ્ગાદર્શન"ને આધારે મન્યત વિસ્તૃત પ્રમાણમાં કાચાયોગના સાધનનોને વ્યવસ્થિત કર્યો. એ દિવસોમાં ઘૂંઘ જ પ્રચલિત બેદી વજ્રવાની તરફિક સાધનાના પારિસાધિક શાબ્દોના ચાસાટિક અથોને પારમાર્થિક રૂપ આપવામાં આવ્યું અને આ રીતે શ્રાદ્ધમણ વિરોધી સાધનામાર્ય - શુદ્ધસ્કૃત બન્યો. એ સાધનામાર્યની ઇદિવિરોધી પરપરા તો સ્થિર થઈ, પણ જેના અન્ય વામાચારોનો બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો. આ સાધનમાં જે દાટકયાઓ પ્રચલિત છે જેનાથી પ્રતીત થાય છે કે ગુરુ મન્ત્રસ્થેનુંનાય અને શિખ ગોરણાયમાં કશી ભત્યે મન્ત્રસ્થેનુંનાય - મૈયુનપરક ગુરુ સાધનાયોનો પૂર્ણ બહિષ્કાર કરવાના ભત્યાં હતા.

(કૂટનાનાં નં: ૧૨ શાસ્ત્ર)

હાનેશ્વર પણ નાથપથી ચોગી હતા. તેમના માત્રે જેમની ગુરુ પરપરા વા પ્રમાણે હતીઃ ૧. આદિનાય ૨. મન્ત્રસ્થેનુંનાય ૩. ગોરણાય ૪. નિવૃત્તિનાય જે ૬. હાનેશ્વર. - આ પરપરા હાનેશ્વરે પોતાના "મમૃતાનુભવ" અને "હાનેશ્વરી" નામના શુદ્ધોમાં આપી છે.

ડો. પીતાનન્દનાથ, "યોગપ્રવાહ" પૃ. ૫૫.

"શ્રી હાનેશ્વરી ચરિત્ર" લેખક પદ્મભાગ રામયન્ક પેંગારકર. -

ઉદ્દી અનુવાદ શ્રી - ગર્ભી:

પૃ. ૪૦માં હાનનાયની ગુરુ પરપરા નીચે પ્રમાણે છે:

આદિનાય

મન્ત્રસ્થેનુંનાય

ગોરણાય

નિવૃત્તિનાય - હાનનાય: હાનેશ્વર:

જાતીધરનાય

કાનિકનાય : ગોપીયફુની-
માતાઃ

ગણી ડૉ. હાર્દીપુંખાના વિદ્યાનો સર્વ સ્વીકાર્ય અને લેવાં લાગે છે. ગોરખનાથે કામકુ દેશમાં સ્વા-માયા-મર્યાદાચેતના ગુરુને ઠોડાબ્યા હતા. એ હટકથા પાળળની ઉત્તિ "ચેત-મહદરેચોરબ યાય" જાણીતી છે. આ રીતે બન્ધુ અમન સિદ્ધ ગોરખનાથ સંયમનો હેઠાંશુભી અને હઠયોગનો યાગુણી સિદ્ધપુરુષ છે, એ નિર્વિવાદ છે. તેમણે કાયાયોગના ચાધનોમર શાસન, બંધ, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ચમાદિ પરિભાર મંજૂરો; અને શૈવદર્શનનેને બાધારે છ ચક્ર, ચોળ બાધાર, એ લક્ષ્ય ને પર્યાય વ્યોમજુ નિયમન પણ દ્વારાંબું છે. આમ આ દર્શન ગોરખનાથની નાયપથી - નાયપાનુભૂતિનું નિર્ધારિત છે. છે. કેટલાડ શિલ્ખોળે પીતાને ગોરખપથી તરીકે બોળાવામાં વેણી જ ગોરવ અનુભંગું, અને ગોરખપથ પણ - પ્રવતમાન કર્યો.

ગોરખનાથ સંસ્કૃત શુદ્ધેણી નાયપાનુભૂતિને સમૃદ્ધ કરે છે : "અમનસ્ક" "અમરોધ" "શાસન" "ગ્રેનશસ્ત્રાક" "ગોરખસંહિતા" "યોગમાર્ત્ત્મ" "યોગબીજ" "વિવેકમાર્ત્ત્મ" "હંસંહિતા" અને "સિદ્ધસિદ્ધતિપદ્ધતિ" નેથી ગોરખનાથની લગભગ ચાલીસ જેટલી કૃતિઓ પ્રાપ્ત છે.

નાયપથની વારે શાખાનો ગોરખનાથના શૈવસિધ્ધતિને બાધારે ૧૮ લંપુદાયમર શિલ્ખોળે વિલક્ત કરી છે, અને એ રીતે અમદું શૈવ ને નાયપથના કલાંનો મિટાવી દીધા. કેટલાડ વાર શાખાનોમરના નાયઘોળીઓને બારથપથી બોળી તરીકે પણ જોઈએ છે.

ગોરખનાથની નાની મોટી ચાલીસ રચનાઓનું છિદ્રીમર સંગાન પીતાંભરણી બઢાયાણે અર્થું છે. "ગોરખઘાની"^{૧૩} માં ૧. સંબદી. ૨. પદ્મ ૩. સિદ્ધ. ૪. દરસન. ૫. પ્રાણ સંકલી. ૬. નાયૈ બોધ. ૭. નાયપાનુભ. ૮. અલેય. ૯. ચોગ. ૧૦. પ્રદૂહ તિય. ૧૧. ચાત્રવાર. ૧૨. માલીનગરખાનોધ. ૧૩. ગોરખઘાની: જોગેસુરી વાની. ભાગ ૧: પુંચાયક ૭-૬૩ ચાંદિય

१२. रोमावली १२. शृण-तिलक, १३. शान्तियोत्तीर्था १४. प्रभाति । १५.
गोरख-गळेश गोरठी १६. गोरख-हस गोरठी १७. महादेव गोरख गुरु
१८. शिष्ट पुराण १९. द्यावोध २०. जाति लोरावलि २१. सांघवार
नवगुड २२. नवराम २३. शिष्ट पार्थ्या । २४. रहरास २५. शान्तमाला
२६. शतमवोध २७. शुल २८. निरंजन पुराण २९. गोरख वशन ३०.
३०-इनी देवता ३१. मूल ग्रन्थविली ३२. खैडीवाणी ३३. गोरखसति ३४.
शतमुद्दा ३५. वौवीसि शिष्टिधारा ३६. षडकरी, ३७. प्रथ अचिन, ३८. शिष्टयुक्त
३९. अवलि चिह्नूड़ । ४०. कृतिर वोध

— अमरनी प्रथम शैद रथनामोने श्यामक प्रभातिक माने हैं, बाकीनी
ने अन्य रथनितायोनु सर्जन गढ़े हैं। तो पछ अमरिथी गोरखदृष्ट उट्टुक
हो चे चालीस रथनामोना। श्याम गंवलोकनथी लागे हैं।^{१४} अमरनी केलेक
एदो तो कपीर दृष्ट अने नानकनां नाम पर पछु होइ बेवी है, अवर्त
पदो कपीर, दृष्ट, नानकनी^{१५} गोरखनामां^{१६} ये प्रथन करहेहैं हैं, वही
अमरनु उट्टुक तो^{१७} कपीरको कुतना रै जावाचेहु है; उट्टुकमरे पछु अस्तिष्ठ
तत्त्व होता "जोगीडा" तरीके प्रभात थार है।

हठयोगनी परिभाषा योग-साधनांतु उच्चस्वरूप क्षावती कुड़
प्राह्लाद शाधना, शहजसाधुत्वानु अवन, काम-क्रोधादि अन मत्त्वरातु वहीन,
गुरुमहिमानु परमश्रद्धोय तत्त्व, शून्य अवस्थाना। प्रसीको, पठन्योगदैप्रयासन,
प्राणायाम, प्रत्याहार, धारणा, ध्यान अन समाधि दशानां अनुस्तुत्या त्यक
वहीनो, आत्मबोध, शहजसाधन, मायासर्वेषामां इपको, योगीनु अन्तिस्वरूप,

१४. मध्रपन्नु विनीद, प्रथम लाग, पृष्ठ २४१, प्रभाषु तो गोरखनामा।
दस गुण ज प्रभातिक हैं: "गोरखबोध", "द्यावोधसंवाद", "गोरखके ५६",
"गोरख के शूट गुण", "शान्तिधारि योग" "शृणतिलक", —
"योगेश्वरी शाखी", "नरी बोध", "विराम पुराण", अने "गोरखसार"।

—અત્મરાણનની લગની, વૈરાચની રાનમાર્ગિચાંબત ચિત્તસ્થિતિ, અન-
પ્રાણ-સુધ્ય-પુછિય અને અત્માના ધર્મો, ઇત્યાદિ વિષયવ્યાપન પ્રકટાંબત
વિશી જ્ઞ તત્ત્વો ગોરખાનની રચનાઓનું પ્રધાન બંગ છે. શક્રાચાર્યેપણી
ગોરખનાથ યાં ગયા અને ગણીએ તો લોકલદ્યની ચિરતન વિભૂતિઓમાં
ગોરખનું અનોહું સ્થાન છે. તેણે લોકછૈયાની કોરી જિતાં પર તત્ત્વરાણની
પદ્ધ્યવાનીનું અક્ષરાત્મક લયવિધાન કર્યું છે. જેના પરિણામે પ્રતેપ્રાતમાં
ગોરખાનની લોકબોલીના રાઘવપોમાં વહેતી યાં. છિંદી, ઝાડી, મરાઠી,
ગુજરાતી, આદિ ભાષામાં ગોરખાનની મળે છે. પુંદ્રેક પ્રતિને ગોરખનાં
ભજનો છે. ગેટલે ગોરખ ને અનાં ભજનો કોઈ પણ પ્રતિની ભાષા-બોલીને
પરાયાં લાગતાં નથી. અલબજી, ગોરખનાથે કૌં પ્રથમ કંઈ ભાષામાં એ ગાયં
હો જેનું પ્રમાણ મળતું નથી. ગુજરાતી પ્રજાના જામચિસ્તારને ગોરખનાં
ભજનો પરાયાં નથી. ગુજરાતી પ્રજાના વોગમાર્ગની/ગુરૂમહિમાં/ને
ગોરખનાથે ગાઈ છે એનો આસુદ્દ ગુજરાતમાં ગુજરાતાં એવાં ભજનો પરથી
કળી શક્ય છે. ૧૫.

૧૫. ગોરખનાથી સપ્રાચ્યનાં પદો - [ગોપીર્ણે, મત્સર્ણે, જાલધર,
શોપર્ણની માત્રા], વરીરે [વિષેન] વારમાં રૈકાના લગભગ કે બહુતો
અગ્નિધરમાં સૈકાં લગી જાય છે. "અચ્ચપ્રદ" માં ક્રતાં લેણે અને અત્તાં। શુરુ
દેણે [કેટલેકિ તામોનો ઇતિહાસે ટિપેટન] વાન્ધમય અને વોધ્ય તસુંનાં
સાહિત્યના ઇતિહાસ ઉપરથી ડૉ. શી. પી. ભટ્ટાચાર્ય, નક્કી અર્દો છે કે
પ્રમાણે એ મનુષીશરી, તત્ત્વિકો અને નાથ સપ્રાચ્યનાં ચાણાયોમાં ધૈરલાં
મહાપુરુષો વધારે પ્રાચીન છે; પરતુ, એમણે મૂળ લાંઘાં પદો યેમના શિખોમાં
ઉત્તરતાં શર્યાં તેમ પેઢીએ પેઢીએ ભાષાના કેરસાર સાથે ફરતીં શર્યાં અને
ને ઇપમાં આપણાને મળી જાયાં છે કે ઇપમાં એ ભાષા જોવામાં જાવે છે,
તેનો સમય બૂદ્ધમાં સૈકાંધી બુલુ જુદો નહિએ નિર્ણય ન રાખ્યો નથાયો છે
ભાષા પ્રાણી ઇપમાં છે.

ગુરુ જ સાવે કલ્યાણનું ધામ છે. સાચો અવધૂત જ ગુરુ-પદ્મનો
અધિકાર છે. જેણાં વચનોમાં વેદ છે, પદમાં તીર્થ છે, હૃદિ માટ્યમાં
મોક્ષ છે. એટા અવધૂત "ગુરુ" ત્યાગ ને લોગથી પર છે. આવી "ગોરણ
સિધ્ધાન્ત સંગુહમાનની ભાવના સાચે આ સરણાવવા જેરું છે:

કોઈ જીસાવો નર ન્યારા, ગુરુ અમૃતે

કોઈ જીસાવો પથ ન્યારા રે જ.

પાણીબી સરખાળી, પવન બી સરખાળી

સરખાળી જમીન આસરમાના રે જ,

ચાંદો બી સરખાળી; સુરજ બી સરખાળી

સરખાળી નવલાણ નારા રે જ.

માતા બી સરખાળી, પિતા બી સરખાળી,

સરખાળી દેવ ને દુલારા રે જ.

"મહિદર" પરતાએ જતિ ગોરણ બોલ્યા,

મેસરખાળી દાના લેરા રે જ.

— આવા સરખાળીનો મહિમા ગુરુ અવધૂત તરીકે છે.

ત્યાર લગ્ની શેડ બે સૈકાયાર્ટ તેમાં ધર્મો ધર્મો ફેર પડી જ જાય છે. નર ચિહ્ન
અને મીરાની હૃતિબો આપણાને ઝૂલ લાયામાણ નથી જ મળી શે આપણાને
વધારે જાણીતો દાખલો આજ પ્રકારનો છે. ગોપીબદ્ધને લગતારું આપણો
ત્યાર હજુ ચાલતારું પહોં મૂલ કાલથી અને નર્મદા પર્યાતન કરનારી તેમ
ઝોટિલિંગની જાત્રાઓ કરનારી બાવાયોની જમતો દુલારા આવેલા
સેમ જણાય છે.

જુ.ક. ૩૧ક૦૨, 'પ્રકેશકો' ગુજરાતી બિજો, પૃ. ૧૨૨.

प्रकरणः ७०
परिचयः १
१। यप्पीनी वाधना पद्धति नीवे प्रमाणे ३.

